

СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Педагогічний інститут

Кафедра філології та методики початкового навчання

Марія Фенко, Зоряна Мацюк

ВИРАЗНЕ ЧИТАННЯ

**РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ**

ЛУЦЬК

2013

УДК 378.016:811.161.2(073+072)

ББК 74.268.1УКР-211+74.268.1УКРя73-9

Ф–42

Рекомендовано до друку навчально-методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 6 від 17 квітня 2013 р.)

Рецензент: Мірченко М. В. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Інституту філології та журналістики Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Фенко М. Я., Мацюк З. С. Виразне читання : робоча програма та методичні рекомендації / М. Я. Фенко, З. С. Мацюк. – Луцьк: ПП Іванюк, 2013. – 83 с.

Анотація: У робочій програмі та методичних рекомендаціях подано перелік важливих для засвоєння курсу тем (лекційних, лабораторних і самостійних), список рекомендованих джерел, індивідуальні навчально-дослідні завдання, вправи, тексти, а також інші матеріали, опрацювання яких сприятиме підвищенню рівня лінгвістичної грамотності, умінь виразного читання майбутніх педагогів.

Рекомендовано студентам 3 курсу напряму «Педагогічна освіта» зі спеціальності «Початкова освіта»

УДК378.016:811.161.2(073+072)
ББК74.268.1УКР-211+74.268.1УКРя73-9
©Фенко М. Я., Мацюк З. С., 2013
©Східноєвропейський національний
Університет імені Лесі Українки, 2013

ЗМІСТ

1. Пояснювальна записка.....	4
2. Опис навчального курсу.....	7
3. Структура залікового кредиту.....	8
4. Тематичний план лекцій.....	9
5. Тематичний план лабораторних занять.....	12
6. Планування індивідуальної роботи.....	19
7. Планування самостійної роботи.....	25
8. Питання підсумкового контролю.....	61
9. Словник ключових понять курсу.....	64
10.Методичні вказівки для створення партитури тексту.....	74
11. Оцінювання.....	75
12. Критерії оцінювання.....	76
13. Список рекомендованих джерел.....	78

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

У нових соціально-економічних умовах розвитку державності зростає значення й вимоги до формування соціально-активної, культурної та духовно багатой особистості. Однією з основних умов цього процесу є набуття учнями навичок вільно і грамотно оперувати мовленнєвими засобами. Не володіючи досконало багатством рідної мови, громадянин буде не спроможним розвинути свою думку. Тому одним із найголовніших завдань школи є навчити дітей змістовно, граматично правильно та стилістично вправно висловлювати свої думки, за допомогою засобів логіко-емоційної виразності передавати зміст художнього твору, відтворюючи його психологічний настрій.

У народі завжди шанують людей з високою культурою, здатних відстоювати власну точку зору, говорити просто, логічно, доступно, лаконічно, але в той же час упевнено. Сьогодні вміння вести діалог, дискусію, презентацію, викликати певні емоції, цінують високо і є необхідною якістю культурної сучасної особистості.

Виховувати мовленнєву грамотність потрібно розпочинати з раннього дитинства, і чи не провідна роль у цьому належить найближчому оточенню дитини – сім'ї, дошкільному навчальному закладу та школі. Це середовище, у якому юній особистості передається виховний соціальний досвід народу, багатство духовної культури, національна ментальність.

Виразне читання – мистецтво синтетичне та складне. Синтетичність і складність його залежать від дійсності, що лягла в основу твору, а також від змісту й форми її змалювання. Це значить, і від жанру твору, оскільки художня дійсність знаходить своє відображення в різних жанрах.

Вагомою складовою мовної освіти дитини постає виразне читання – це мистецтво відтворення думок, почуттів, настроїв, переживань, якими

насичено твір. До виразного читання дітей готуємо з добукварного періоду, а поглиблюємо знання у букварному та післябукварному. Під час роботи з читанками ми удосконалюємо виразне читання учнів, звертаючи увагу на емоційне відтворення тексту.

Мета курсу – навчити студентів досконало володіти мовними засобами, читати з дотриманням норм сучасної української мови та мовленнєвого етикету, сформувані вміння впливати словом та віртуозно відтворювати експресивно-емоційний зміст художніх творів.

Завдання курсу «Виразне читання» полягають у тому, щоб:

- зацікавити у студентів вербальними засобами впливу на слухачів;
- ознайомити з мовознавчою наукою: здобутками та перспективами;
- ґрунтовно та системно засвоїти акцентологічні й орфоепічні норми сучасної української мови;
- оволодіти нормами мовленнєвого етикету;
- підвищити рівень культури мовлення майбутніх педагогів;
- послуговуватися вміннями техніки мовлення;
- опанувати засоби логіко-емоційної виразності;
- засвоїти основи опрацювання, підготовки та виразного читання творів різних жанрів.

Вивчаючи курс «Виразне читання», студенти повинні знати:

- визначення основних понять курсу;
- особливості фонетичного, лексичного, морфологічного та синтаксичного рівнів мови;
- норми української мови;
- стильову диференціацію сучасної української мови;
- жанрову різноманітність художньої літератури;
- засоби логіко-емоційної виразності;
- складові техніки мовлення та вміння їх практичної реалізації;

- специфіку опрацювання текстів різних стилів і підготовку їх до виразного читання.

Студенти повинні вміти:

- характеризувати основні поняття курсу;
- дотримуватися норм української мови;
- знати складові техніки мовлення, правильно керувати диханням і голосом під час читання;
- здійснювати цілісний художньо-образний і виконавчий аналіз тексту;
- виразно читати твори різних жанрів.

2. ОПИС НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, напрямок підготовки, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів 1	<i>0101 – Педагогічна освіта</i>	вибіркова
Модулів 1	<i>6.010102 – Початкова освіта</i>	Рік підготовки: 3
Змістових модулів 1		Семестр: 6
		Лекції: 6 год.
Загальна кількість годин 36		
Тижневих годин:	<i>«Бакалавр»</i>	Лабораторні: 8 год.
Аудиторних: <u>1</u>		Самостійна робота: 10 год.
самостійної роботи: <u>1</u>		Індивідуальна робота: 12 год.
індивідуальної роботи: <u>1</u>		Форма контролю: <i>залік</i>

3. СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
	Усього	відведених на:					
		Лекції	Практичне заняття	Лабораторне заняття	Інд. роб.	Самостійна робота	Контр. робота
1	2	3	4	5	6	7	8
Змістовий модуль І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИРАЗНОГО ЧИТАННЯ. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЧИТАННЯ ТВОРІВ РІЗНИХ ЖАНРІВ							
Тема 1. Підготовка твору до читання.		2			2	2	
Тема 2. Виразне читання малих жанрів усної народної творчості		1		2	2	2	
Тема 3. Виразне читання ліричних творів		1		2	2	2	
Тема 4. Читання та розповідання прозових творів		1		2	4	2	
Тема 5. Драматичні твори, особливості їх читання. Байка		1		2	2	2	
Разом	26	6		8	12	10	

4. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ № 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИРАЗНОГО ЧИТАННЯ. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЧИТАННЯ ТВОРІВ РІЗНИХ ЖАНРІВ

ЛЕКЦІЯ № 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИРАЗНОГО ЧИТАННЯ

1. Теоретичні засади виразного читання.
2. Характеристика слова і його значення. Поняття «значення слова»: типи лексичних значень.
3. Емоційність як комунікативна якість мовлення. Емоційні слова та словосполучення. Їх смислове навантаження.
4. Експресивність мовлення.
5. Тропи, їх значення в мовленні.
  - a. Епітет. Функції епітетів у мовленні.
  - b. Метафора: типи, особливості метафори.
  - c. Персоніфікація, її стилістична функція в мовленні.
  - d. Роль метонімії в художній літературі.
  - e. Синекдоха.
  - f. Літота та гіпербола – спільне та відмінне.
6. Фігуральність мови, стилістичні фігури.

Рекомендована література: 3, 9, 11, 12, 13, 16, 18, 27, 38, 46, 58, 62, 63.

ЛЕКЦІЯ № 2

ПІДГОТОВКА ТВОРУ ДЛЯ ЧИТАННЯ.

ВИРАЗНЕ ЧИТАННЯ МАЛИХ ЖАНРІВ УСНОЇ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ

1. Первинне сприймання твору учнями.
2. Аналіз тексту твору. Підтекст.

3. Складання плану.
4. Читацька партитура.
5. Критерії оцінювання виразного читання.
6. Виразне читання малих жанрів усної народної творчості: прислів'я, приказки, загадки, скоромовки.

Рекомендована література: 4, 5, 6, 12, 13, 16, 18, 27, 38, 46, 58, 62, 63.

ЛЕКЦІЯ № 3

ЧИТАННЯ ТА РОЗПОВІДАННЯ ПРОЗОВИХ ТВОРІВ

1. Епос як рід літератури.
2. Жанрове різноманіття епічних творів.
3. Особливості аналізу та підготовки читання прозових творів.
4. Основні особливості виразного розповідання казки.
5. Специфіка виразного читання оповідань і легенд для дітей.

Рекомендована література: 5, 6, 7, 14, 16, 19, 23, 25, 46.

ЛЕКЦІЯ № 4

ВИРАЗНЕ ЧИТАННЯ ЛІРИЧНИХ ТВОРІВ

1. Лірика як один із родів літератури, специфікаї ознаки.
2. Поетичні тексти та підготовка їх до виразного прочитання.
3. Диференціація поезії за ідейно-тематичним спрямуванням.
4. Особливості виразного читання пейзажної лірики.
5. Особливості виразного читання громадянської лірики.
6. Виразне читання інтимної лірики.
7. Специфіка виразного читання патріотичної лірики.

Рекомендована література: 5, 6, 7, 14, 16, 19, 23, 25, 46.

ЛЕКЦІЯ № 5

ДРАМАТИЧНІ ТВОРИ: ОСОБЛИВОСТІ ЧИТАННЯ. БАЙКА

1. Драма – особливий рід літератури.
2. Комедія та трагедія як різновиди драматичного твору.
3. Специфіка читання драматичних творів.
4. Байка.
5. Особливості опрацювання та виразного читання байки.

Рекомендована література: 5, 6, 7, 14, 16, 19, 23, 25, 46.

5. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ № 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИРАЗНОГО ЧИТАННЯ. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЧИТАННЯ ТВОРІВ РІЗНИХ ЖАНРІВ

Лабораторне заняття № 1

ТЕМА: Підготовка твору для читання. Виразне читання малих жанрів усної народної творчості

1. Підготовка вчителя до виразного читання.
2. Жанрові особливості прислів'їв, приказок, загадок і скоромовок.
3. Виразне читання прислів'їв.
4. Виразне читання приказок.
5. Виразне читання загадок.
6. Виразне читання скоромовок.
7. Критерії оцінювання виразного читання.

Рекомендована література: 3, 9, 11, 12, 13, 16, 18, 27, 38, 46, 58, 62, 63.

ЗАВДАННЯ:

- а) підготувати виразне прочитання прислів'їв, приказок, загадок і скоромовок;
- б) створити таблицю-характеристику малих жанрів усної народної творчості.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПІДГОТОВКИ:

1. Доповніть прислів'я. Як ви розумієте зміст прислів'їв:
  - *Пташка красна своїм пір'ям, а ... – знанням.*
  - *Зробив діло – ... сміло.*
  - *Маленька праця ... за велике безділля.*
  - *Краще синиця в жмені, ніж журавель в ... .*

- ... камінь точить.
  - Без праці нема життя і ... .
  - В кожного солов'я ... своя.
2. Для чого потрібні прислів'я та приказки?
  3. Навіщо нам загадки? Способи творення загадок.
  4. Відгадайте загадки:
    - *Сини в шапках, а тато – ні.* [Дуб і жолоді]
    - *Червоний колір, кисло – солодкий смак,
Кам'яне серце, чому то так?* [Вишня]
    - *У лузі сонечко росло,
Маленьке, золоте було,
Та кілька днів всього промчало –
Із нього срібна кулька стала.
Вітрець подув на ту рослинку –
І ось, летять пушинки!* [Кульбаба]
  5. Намалюйте відгадки до наступних загадок.
    - *Синя шуба покрила весь світ.* [Небо]
    - *Високо стоїть, одне око має, всюди заглядає.* [Сонце]
    - *Іде лісом – не шелестить, і де водою – не плюскотить.*
[Сонячний промінь]
    - *Без крил по небу літає, ніхто її не б'є, а вона плаче.* [Хмара]

Лабораторне заняття № 2 (2 години)

ТЕМА: Читання та розповідання прозових творів

1. Епос як своєрідний рід літератури.
2. Жанрове різноманіття епічних творів, їх характеристика.
3. Особливості аналізу, підготовки та власне читання прозових творів.

4. Казка як літературний жанр. Типологія казок.
  5. Особливості читання казки в початковій школі.
  6. Види оповідань. Особливості читання оповідань.
  7. Специфіка виразного читання оповідань для дітей.
  8. Типові помилки під час читання прозових творів, робота над ними.
- Рекомендована література: 4, 5, 6, 12, 13, 16, 18, 27, 38, 46, 58, 62, 63.*

ЗАВДАННЯ:

- а) підготувати виразне прочитання оповідання та казки;
- б) здійснити літературознавчий і виконавський аналізи оповідання й казки.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПІДГОТОВКИ:

КОНВАЛІЯ

Край лісу стояла самотня хатина. Жив у ній старий лісник з онукою Лесею.

Не мала з ким дружити лісникова онука... Єдиними друзями у неї були квіти. Прибіжить дівчинка до них на галявину, сяде на травицю, віночок звиває, пісеньку співає. І квіти полюбили її за веселу вдачу.

Минув якийсь час – засумувала Леся.

– Що мені робити, квітоньки? Дідуньо мій занедужав, на хворе серце нарікає.

І дівчинка заридала так гірко, що конвалія заплакала теж. Її прозорі духмяні сльози закрапали просто на простягнуті Лесині долоні. Обережно зібрала їх дівчинка і понесла додому.

Подивився лісник на прозорі краплі, вдихнув їх чудові пахоці, і його хворе серце перестало боліти.

Завдання до тексту:

- Визначте характер тексту (опис, розповідь, репортаж, міркування, згадування, повідомлення).

- Прочитайте текст і знайдіть речення, у якому визначена тема.
- Розбийте текст на змістовні частини і дайте їм заголовки.
- Знайдіть в тексті зачин, основну частину та кінцівку.
- Випишіть із тексту речення, які відображають основний зміст тексту.
- Прочитайте текст і виберіть ключові слова для передачі його основного змісту.
- Здійсніть лексичний аналіз тексту.

Лабораторне заняття № 3 (2 години)

ТЕМА: Виразне читання ліричних творів

1. Лірика як один із родів літератури, його специфіка й ознаки.
2. Аналіз поетичних текстів і підготовка їх до виразного прочитання.
3. Читацька партитура.
4. Класифікація поезії за ідейно-тематичним спрямуванням.
5. Особливості виразного читання пейзажної лірики.
6. Особливості виразного читання філософської лірики.
7. Виразне читання інтимної лірики.
8. Особливості виразного читання патріотичної лірики.
9. Типові помилки під час читання поетичних творів, робота над ними.

Рекомендована література: 5, 6, 7, 14, 16, 19, 23, 25, 46.

ЗАВДАННЯ:

- а) створити партитуру віршів;
- б) здійснити цілісний аналіз ліричних творів;
- в) підготувати виразне прочитання віршів.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПІДГОТОВКИ:

ЗМІНИЛОСЬ ВСЕ...

...Вже улюбому куточку

Змінилось все!

Он кучер із вербирясні

Вітерець несе

По узгір'ю на змокрілий

Холодний пісок;

Зажурився, засмутився

Унизуй ставок:

Похмурую, невеселу

Думоньку гада,

Іздіймається під вітром

Темная вода;

Хитаються очерети,

Лозисамотні

Ронять вводу, наче сльози,

Листочки дрібні... (Олена Пчілка)

Завдання до вірша:

- Опишіть свої враження від почутого.
- Підготуйте ілюстрацію до твору.

Лабораторне заняття № 4 (2 години)

ТЕМА: Драматичні твори, особливості їх читання. Байка

1. Драма – особливий рід літератури.
2. Комедія та трагедія як різновиди драматичного твору.
3. Специфіка читання драматичних творів.
4. Байка. Основні властивості байки як алегорично-епічного твору.

5. Суть моралі. Особливості звучання моралі. Мораль – ідея – підтекст.

6. Особливості опрацювання та виразного читання байки.

Рекомендована література: 5, 6, 7, 14, 16, 19, 23, 25, 46.

ЗАВДАННЯ:

а) підготувати виразне прочитання байки;

б) підготуйте прочитання драматичного твору в особах;

в) здійснити цілісний аналіз байки й драматичного твору.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПІДГОТОВКИ:

ПРО СОНЦЕ, МОРОЗ І ВІТЕР

Ішли сонце, мороз і вітер степовою дорогою усі три і зустрічають чоловіка.

– Здрастуй! – Здрастуйте!

Поздоровкались і пішли, ті собі, а той собі: пройшли вони з гони і роздумались тоді: той чоловік сказав здрастуйте – усім чи, може, одному?

Повернулися, наздогнали того чоловіка:

– Кому, чоловіче, ти казав здрастуйте – чи одному, чи на усіх?

– Ні, – каже, – одному я казав.

– Котрому ж ти казав?

– Оцьому, – каже, – губатому я казав здрастуйте.

Обернулись і йдуть собі назад, сонце й каже: – Я його попечу!

А мороз каже:

– Я його заморожу.

А вітер каже:

– Ти не спечеш, а ти не зморозиш, бо як ти будеш пекти, то я буду холодний вітер віять; а як ти, морозе, будеш морозить, то я притихну, і він не змерзне.

Завдання до байки:

- Якими людськими рисами наділені Сонце, Мороз і Вітер?

- За що сперечалися Сонце, Мороз і Вітер?
- Які моменти в байці вам найбільше сподобалися і чому?
- Сила байки.
- Розгляньте ілюстрацію до байки «Сонце, Мороз і Вітер» і скажіть, чи така кольорова гама постала у вашій уяві під час читання. Якщо ні, то яка? Як ви вважаєте, що в байці впливає на появу саме таких барв?

6. ПЛАНУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ № 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИРАЗНОГО ЧИТАННЯ. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЧИТАННЯ ТВОРІВ РІЗНИХ ЖАНРІВ

1. Прочитайте вірш. Знайдіть у ньому звертання. Яким тоном його треба вимовляти? Якою силою голосу?

Вийду в поле, стану серед жита, Задивлюся в небо голубе:

Земля рідна, поки буду жити,

Доти і любитиму тебе.

Доберіть до словосполучення «земле рідна» близькі за значенням. Складіть і запишіть речення.

2. Прочитайте речення, знайдіть і підкресліть у них граматичні та логічні підмети (логічний суб'єкт – група підмета), граматичні та логічні присудки (логічний предикат – смисловий присудок група присудка), поясніть відмінність між граматичним підметом і присудком та логічними їх відповідниками.

1. Погомоніти з високим начальством було йому завжди приємно.

2. Захотілось мені відвідати ще раз тих чужих старих людей.

3. Весь клас погодився опікуватися осиротілим собачим сімейством.

4. Річкове плесо несподівано потемніло і зарябіло.

5. Давайте домовимось, наступну зустріч провести безпосередньо на місці події.

3. Прочитати фрази та пояснити, якими мовними засобами досягається послідовність, несуперечність, взаємозалежність елементів думки, оформленої за допомогою мови.

- *Сирота-собакамаєсвоюдолю,
Мав добре слово в світі сирота;
Його б'ють і лають, закусують в неволю,
Та ніхто про матір на сміх не пита. (Т. Шевченко).*
- *Батько з сином ходили часто не полювання, брали з собою Сірка,
що добре знав дорогу до озера і любив вишукувати слід, хоч не
був мисливським собакою.*
- *То вітер ледве торкне дерева, то запанує тиша літньої ночі;
Максима ж не вабила ні краса ночі, ні тиша літня – його вабило
небо зоряне.*

4. Прочитайте, дотримуючись правильної літературної вимови. Перевірте за словником наголос у словах. Ті слова, у яких ви помилились, випишіть, поставте правильний знак наголосу і вимовте їх. У виділених словах поясніть вимову ненаголошених голосних.

Було це дуже давно. Тоді ще ліси не насаджувалися людськими руками і все йшло за веління матері-природи. Та й будинків великих не було. Людина шукала собі гарні умови і ліпшу долю біля лісу з полем та біля води...

5. До слів із звуками [е], [и], що стоять у ненаголошених складах, доберіть спільнокореневі слова з наголошеними [е], [и]. Поставте знак наголосу в кожному слові. До виділених слів доберіть синоніми і введіть їх у речення. Зверніть увагу на різницю в лексичному значенні синонімів.

Веселка, весна, виднокруг, щеміти, крилатий, дивився, кленовий.
Веселка – весело, весна – весно, виднокруг – видно, щеміти – щем, крилатий – крила, дивився – диво, кленовий – клен.

6. Розкрийте дужки, утворюючи словосполучення та дотримуючись точності мовлення.

1. Школа, слух (музичний, музикальний).
2. (Житель, мешканець) будинку, України.
3. (Квиток, білет) на потяг, на екзамені.
4. (Ставлення, відношення) до людей, між людьми.
5. (Котрий, скільки) година?

7. Розкрийте значення виділених слів.

1. Чорні вуса густо **засіяли** верхню губу.
2. Несіяні квіти **засіяли** взгір'я, і луг, і могилу.
3. Вже **засіяли** вежі Львова перед полками вдалині.

8. Поясніть значення слова «лисичка» у наступному тексті:

Хто ви?– ми лисички,

дружній сестрички.

– Ну, а ви хто ж?

– Ми лисички також!

– Як, з одною ланкою?

– Ні, і ще- зі шляпкою ...

- Про яких лисичок розповідається у віршику?
- Які ви ще знаєте слова, що звучать і пишуться однаково?
Складіть із ними речення.

9. Виписати слова, вжиті у прямому, а потім у перенесеному значенні:

Ще сонно диха тихий сад,

Ще сплять навколо квіти.

*Ще не прокинулася роса
в бузковому суцвітті.
Спить чоловік, і діти сплять
у затишних кімнатах.*

- Опишіть ранок у лісі використовуючи слова, що вжиті в переносному значенні.

10. Знайдіть у тексті синоніми до слова хуртовина. У тлумачному словнику знайдіть значення всіх синонімів.

ХТО ДІД?

*З'їжджалися дочки у гості до діда:
Ось там Завірюха санчатами їде,
За нею Метелиця слідом мете,
Хурделиця Хугу з собою веде,
А тільки-но вітер у полі завіє,
Як стануть на лижі Хуртеча й Завія,
Нарешті у двох з Заметіллю приїхала
Найменша-улюблена донечка Віхала.*

11. Прочитайте ряд слів. Чи всі слова-синоніми мають однакове значення? Спробуйте пояснити значення кожного слова в синонімічному ряду:

Ліс, бір, діброва, пуца, праліс.

Теплий, пекучий, гарячий.

Чистий, охайний, чепурний, акуратний.

12. Прочитайте текст.

КОРАБЛІ

Багато різних кораблів на світі. Старі вітрильники рухав вітер. На зміну їм прийшли пароплави. Замість вітрил поставили на них парові машини. Парові машини замінили іншими двигунами. Вони працюють на нафтовому паливі. І пароплави стали називатись теплоходами. Тисячі океанських, морських, річкових суден утворили флот.

Вибираючи синоніми з тексту, два учні виписали різні слова. Поясни, хто з учнів помилився і чому?

1-ий учень – кораблі, вітрильники, пароплави, теплоходи, судна.

2-ий учень – кораблі, судна.

13. Знайти в тексті недоречно вжиті слова та замінити їх синонімами. Записати удосконалений текст.

а) Оленка припленталась у гості до бабусі. Баба Марія жила в дерев'яній оселі над річкою. Хороше в оселі! За садом мчить струмок. Вода в ньому охайна, прозора.

б) Дощ промайнув. Над голими деревами співають ворони. На мокрій стежині валяються віти. А під деревами барвисте листи, всю землю запорошило. Це прибула осінь.

в) Минулого року, на початку березня, ми з товаришем швидко виплентались з-за кущів та заростей древнього бур'яну. Вітер був міцний ... Глядь, аж зайчиха пошкандибала в другий бік від нас. А на вогкому бур'янці, біля стіжка, метушаться двоє мікроскопічних зайчат.

14. Відредагувати текст.

Восени діти в кущах знайшли журавлика. У журавлика було поранене крило. Діти принесли журавлика у село. Довго лікували діти журавлика.

15. Пояснити значення прислів'їв і виписати антоніми парами.

Не хвались, як починаєш, а хвались, як закінчуєш.

*Хто не знав зла, не вмiє шанувати добра.
Тобi – смiх, а менi плач.
Iз щастя та горя скувалася доля.
Хто спритний в молодостi, той моторний до старостi.
Рiдкiй кашi густою не стати.*

16. Прочитайте виразно вiрш.

ДУБ I КАЛИНА

*Нахиляє дуб високий
серед пишноi долини
вiти дужi i високi
до червоноi калини.*

7. ПЛАНУВАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ПРИСЛІВ'Я, ПРИКАЗКИ, ЗАГАДКИ, СКОРОМОВКИ

1. Відгадайте загадки. Охарактеризуйте їх спосіб творення:

- *Всі його люблять, всі його чекають,
А хто подивиться – кожен скривиться.* [Сонце]
- *Рукавом махнув – дерева нагнув.* [Вітер]
- *Ішов довгов'яз, у землю ув'яз, із землі всіх по виганяв.*
[Дощ]
- *Є шапка, але немає голови; є нога, але без черевика.*
[Гриб]

2. Відгадайте загадки, у яких є слова-підказки для відгадки. Поясніть:

- *Біла білка плиг та плиг по чорному полю.
Разом стіл я і стілець. Хто вгадає – молодець.*
- *Невеличка хатка. Там живуть малятка.
Ми їх, гостроносих, у портфелях носим.*
- *Виводить букви і слова усім потрібна штука.
В руці виблискує здаля зручна учнівська ... .*
- *Невелика деревина, із графіту середина, всім потрібна,
щоб писати, щоб картини малювати.*

3. Як ви зрозуміли зміст прислів'їв.

- *Бджола мала, а й та працює.*
- *Без труда нема плода.*
- *Маленька праця краща за велике безділля.*
- *Не поговоривши з головою, не берись руками.*
- *Діло майстра величає.*
- *Праця чоловіка годує, а лінь марнує.*

- *До учіння треба терпіння.*

3. Відгадку до загадок зобразіть пантомімікою.

- *Через вікно суне золоте сукно.*
- *Що без леза та без зуба розтина міцного дуба?*
- *Сіренька, маленька, хоч якого kota з місця стягне.*
- *Ніг багато, вуса довгі, хвостом ляп та ляп.*
- *Хто має шапку, а голови не має?*

4. Прочитайте скоромовки, вправляючись у швидкості промовляння. З'ясуйте, правильну вимову яких звуків вони формують:

- *Згори гарно та тихо, а всередині ворушиться лихо.*
- *Словом як шовком вишиває, а ділом як шилом шпигає.*
- *Ти йому про діло, а він тобі про козу білу.*
- *Млин меле – мука буде, язик меле – біда буде.*
- *Тишком, нишком вийшла мишка із нори, в шкряботушки ніс і вушка догори.*

5. Вивчіть три чистомовки (за вибором студента):

*Чапля в чоботях чвалає,
У чаплят чобіт немає,
А чапленя без чобіт
Мчить до чаплі на обід.*

*В очереті черепаха.
З очерету чапля-птаха
Чапу-чапу до води:
Черепахо! Йди сюди!*

*Вже тут сонце не пече,
Чиста річечка тече.*

*Чайка жабку пригощає:
Молока тобі
Чи чаю?
Молоко вже допиваю,
Хочу чаю
З молочаю.*

*Сів шпак на шпаківню,
Заспівав шпак півню:
Ти не вмієш так, як я,
Я не вмію так, як ти.*

*Пішли рясні дощі.
Ловилися лящі.
А хлопці – мов хлющі:
Забули про плащі.
Та що їм ті дощі.
Коли такі лящі.*

*Два стоноги, дві стоніжки
Захотіли грати в сніжки,
Тільки ж як
Ліпити сніжки –
Рук нема,
Одні лиш ніжки.*

Ведмедику-ледацю,

*Ліз на пасіку нащо?
Буду джмеликом дзижчати,
буду мед куштувати.*

*Каже верба вербі:
Чом ти, вербо, в журбі? –
Каже вербі верба:
Хіба це, вербо, журба?
Просто листочків нема,
Не за горами зима!*

*Віз Устим овес на млин,
Зачепив вусами тин:
Млин гуркоче – мірошник регоче.
Пиляв Пилип поліна з лип.
Притупив пилку Пилип.*

*Бабин біб розцвів у дощ –
Буде бабі біб у борщ.*

*Ніс Гриць пиріг через поріг,
Став на горіх –
Упав на поріг.*

*Налетіли
З лісу оси
Та й поїли абрикоси.
Потім випили
Всі роси.*

*І тепер
В нас після ос
Ні роси, ні абрикос.*

*На городі липа, –
Чорні брови в Пилипа,
А я свої в сажу вмажу,
Пилипові – переважу.*

*Летів горобець через безверхий хлівець
Та вхопив гороху без червотоку,
Без червоточини, без прачервоточини,
Та й шурх – полетів!*

*Ченчик, ченчик невеличкий,
На ченчику черевички.
Шапочка кінчаточка –
Добривечір, дівчаточка!*

ПЕЙЗАЖНА ЛІРИКА

1. Прочитайте вірш Марійки Підгірянки:

ВЕСНА

*З поднебісся навесні
Линуть співи голосні.
Це до рідної землі
Повернулись журавлі.
А у полі навесні
Починають посівні.
Квіти розпускаються,*

*Листя пробивається.
А з-під снігу навесні
Лізуть проліски лісні.
Ось струмочок дзюркотить,
Він до річечки біжить.
Прокидайтеся від сну!
Зустрічаємо весну!*

Завдання:

- Доберіть прислів'я та приказки у яких розповідається про весну.
- Здійсніть художньо-образний аналіз вірша.
- Спробуйте створити власний вірш про весну.

2. Прочитайте вірш Олени Пчілки:

ВІТЕР

*Віє вітер, повіває,
Крізь свитину провіває,
Снігом в очі дрібно сипле
І потроху щічки щипле.
«Та дарма», мовля хлопчина,
Дошкуляє хай свитині...
Вітру вже я не боюся
Та й морозу не корюся!*

Завдання:

- Зобразіть, як шумить тихий вітер і сильний вітер.
- Здійсніть лексичний аналіз тексту.

3. Прочитайте вірш Олени Пчілки:

ВЕСНЯНІ КВІТИ

*Весна – чарівниця,
Неначе цариця,
Наказ свій послала,
Щоб краса вставала.
І проліски, й травка,
Зелена муравка,
І кульбаба рясна,
Й фіалочка ясна,
Всі квіти весняні,
Веселі, кохані,
З-під листя виходять,
Голівки підводять
Од сну зимового
До сонця ясного!
Ті квіти дрібненькі,
Мов дітки маленькі,
Розбіглись у гаю:
Я їх позбираю
В пучечок докупки –
Для мами-голубки!*

Завдання:

- «Квіточки для матусі». Після прочитання вірша намалюйте квіти для своєї матусі.
- Підготуйте бесіду на тему: «Значення квітів в нашому житті».
- Напишіть розповідь про свою улюблену квітку

4. Прочитайте вірш Олени Пчілки:

ДО ДІТОЧОК

*Годі, діточки, вам спать!
Час давно уже вставать!
Гляньте: сонечко сміється,
В небі жайворонки в'ється,
В'ється, радісно співає, –
Всім весну вам сповіщає!
А весна та чарівниця
Щиро вам несе гостинця!
Пташка, рибка, звір на волі,
Божжа пчїлка, квітка в полі, –
Всі весною оживають,
Весну красну прославляють.*

Завдання:

- Створіть твір-роздум «Яка пора року найкраща».

ІНТИМНА ЛІРИКА

1. Прочитайте вірш Василя Симоненка:

ТАК НІХТО НЕ КОХАВ

*Так ніхто не кохав. Через тисячі літ
лиш приходить подібне кохання.
В день такий розцвітає весна на землі
І земля убивається зрання..
Дише тихо і легко в синяву вона,
протягає до зір свої руки...
В день такий на землі розцвітає весна
і тремтить од солодкої муки...
В'яне серце моє од щасливих очей,
що горять в тумані наді мною...*

*Розливається кров і по жилах тече,
ніби пахне вона лободою...
Гей, ви, зорі ясні!.. Тихий місяцю мій!..
Де ви бачили більше кохання?..
Я для неї зірву Оріон золотий,
я – поет робітничої рані...
Так ніхто не кохав. Через тисячі літ
лиш приходить подібне кохання.
В день такий розцвітає весна на землі
І земля убирається зрання..
Дише тихо і легко в синяву вона,
протягає до зір свої руки...
В день такий на землі розцвітає весна
і тремтить од солодкої муки..*

Завдання:

- Про що говорить назва вірша?
- Які почуття викликав у вас цей вірш?
- Чи сподобався вам вірш?
- Що вам запам'яталося?
- Здійсніть лексичний аналіз твору.

2. Прочитайте вірш:

БІЛІ АКАЦІЇ БУДУТЬ ЦВІСТИ...

*Білі акації будуть цвісти
в місячні ночі жагучі,
промінь морями залле золотий
річку, і верби, і кручі...*

Будем іти ми з тобою тоді

*в ніжному вітрі до рання,
вип'ю я очі твої молоді,
повні туману кохання...*

*Солодко плачуть в садах солов'ї,
так, як і завжди, незмінно...
В тебе і губи, і брови твої,
як у моєї України...*

*Ось вона йде у вінку, як весна...
Стиснулось серце до крику...
В ньому злилися і ти, і вона
в образ єдиний навіки.*

Завдання:

- Створіть партитуру вірша.

3. Прочитайте вірш та здійсніть художньо-образний аналіз тесту:

МОЯ ЛЮБОВЕ! Я ПЕРЕД ТОБОЮ

*Моя любове! Я перед тобою.
Бери мене в свої блаженні сни.
Лиш не зроби слухняною рабою,
не ошукай і крил не обітни!
Не допусти, щоб світ зійшовся клином,
і не присти, для чого я живу.
Даруй мені над шляхом тополиним
важкого сонця древню булаву.
Не дай мені заплутатись в дрібницях,
не розміняй на спотички доріг,
бо кості перевернуться в гробницях*

*гірких і гордих прадідів моїх.
І в них було кохання, як у мене,
і від любові тьмарився їм світ.
І їх жінки хапали за стремена,
та що поробиш, – тільки до воріт.
А там, а там... Жорстокий клекіт бою
і дзвін мечів до третьої весни...
Моя любове! Я перед тобою.
Бери мене в свої блаженні сни.*

4. Прочитайте вірш та здійсніть художньо-образний аналіз тесту:

НЕ ГОВОРИ ПЕЧАЛЬНИМИ ОЧИМА...

*Не говори печальними очима
те, що не можуть вимовить слова.
Так виникає ніжність самочинна.
Так виникає тиша грозова.
Чи ти мій сон, чи ти моя уява,
чи просто чорна магія чола...
Яка між нами райдуга стояла!
Яка між нами прірва пролягла!
Я не скажу і в пам'яті – коханий.
І все-таки, згадай мене колись.
Ішли дві долі різними шляхами.
На роздоріжжі долі обнялись.*

ПАТРІОТИЧНА ЛІРИКА

1. Прочитайте вірш:

САДОК ВИШНЕВИЙ КОЛО ХАТИ

*Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть,
Плугатарі з плугами йдуть,
Співають ідучи дівчата,
А матері вечерять ждуть
Сім'я вечеря коло хати,
Вечірня зіронька встає.
Дочка вечерять подає,
А мати хоче научати,
Так соловейко не дає.
Поклала мати коло хати
Маленьких діточок своїх;
Сама заснула коло їх.
Затихло все, тільки дівчата
Та соловейко не затих.*

Завдання:

- Що означає для вас слово сім'? Створіть вірш «Родина».
- Поясніть вислови «вечірня зіронька встає»; «мати хоче научати»?
- Знайдіть у вірші пестливі слова.
- Створіть «Асоціативну квітку»: на паперових пелюстках запишіть, яке враження справила на вас поезія Т. Г. Шевченка «Садок вишневий коло хати». Пелюстки прикріпіть на дошці, замість серединки квітки запишіть назву вірша.

2. Прочитайте вірш:

ЯК НЕ ЛЮБИТЬ ТОЙ КРАЙ, ДЕ ВПЕРШЕ ТИ ПОБАЧИВ...

*Як не любить той край, де вперше ти побачив
солодкий дивний світ, що ми зємо життям,
де вперше став ходити і квіткою неначе
в його теплі зростав і усміхавсь квіткам!*

*Як не любить той край, що дав тобі і силу,
і гострий зір очей, і розум молодий,
і далі, що тобі красу свою відкрили,
і моря голубий, розгойданий прибій...*

*Він радість у труді і творчих дум польоти
тобі для слави дав, як шум гаїв і рік,
як сяйво сонячне усій твоїй істоті,
як весни, що до їх тепла ти серцем звик.*

*З тобою він у снах і наяву з тобою,
ти разом з ним ростеш і змінюєшся з ним,
милуєшся його нетлінною красою,
бо він – твоє життя, твоя любов, твій дім.*

Завдання:

- Яким ви бачите свій рідний край? Опишіть його?
- Знайдіть тропи, охарактеризуйте їх?

3. Прочитайте вірш В. Сосюри та здійсніть художньо-образний аналіз тесту:

ЛЮБІТЬ УКРАЇНУ...

Любіть Україну, як сонце, любіть,

*як вітер, і трави, і води...
В годину щасливу і в радості мить,
любить у годину негоди.*

*Любить Україну у сні й наяву,
вишневу свою Україну,
красу її, вічно живу і нову,
і мову її солов'їну.*

*Між братніх народів, мов садом рясним,
сіяє вона над віками...
Любить Україну всім серцем своїм
і всіми своїми ділами.*

*Для нас вона в світі єдина, одна
в просторів солодкому чарі...
Вона у зірках, і у вербах вона,
і в кожному серця ударі,*

*у квітці, в пташині, в електровогнях,
у пісні у кожній, у думі,
в дитячий усмішці, в дівочих очах
і в стягів багрянному шумі...*

*Як та купина, що горить – не згора,
живе у стежках, у дібровах,
у зойках гудків, і у хвилях Дніпра,
і в хмарах отих пурпурових,*

*в грому канонад, що розвіяли в прах
чужинців в зелених мундирах,
в багнетах, що в темі пробивали нам шлях
до весен і світлих, і щирих.*

*Юначе! Хай буде для неї твій сміх,
і сльози, і все до загину...
Не можна любити народів других,
коли ти не любиш Україну!..*

*Дівчино! Як небо її голубе,
люби її кожну хвилину.
Коханий любить не захоче тебе,
коли ти не любиш Україну...*

*Любіть у труді, у коханні, у бою,
як пісню, що лине зорею...
Всім серцем любіть Україну свою –
і вічні ми будемо з нею!*

ФІЛОСОФСЬКА ЛІРИКА

1. Прочитайте вірш та здійсніть художньо-образний аналіз тесту:

ІЗ ЯНГОЛОМ НА ПЛЕЧІ

*Краєм світу, уночі,
при Господній при свічі
хтось бреде собі самотньо
із янголом на плечі.*

*Йде в ніде, в невороття,
йде лелійно, як дитя,
і жене його у спину
сірий маятник життя, –*

*щоб не вештав уночі
при Господній при свічі,
щоб по світі не тинявся
із янголом на плечі.*

*Віє вітер вировий,
виє Ірод моровий,
маятник все дужче бухка,
стогне янгол ледь живий,*

*а він йде і йде, хоча
вже й не дихає свіча,
лиш вуста дрижать гарячі:
янголе, не впадь з плеча.*

2. Прочитайте вірш та здійсніть художньо-образний аналіз тесту:

КРИЛА

*А й правда, крилатим ґрунту не треба.
Землі немає, то буде небо.*

*Немає поля, то буде воля.
Немає пари, то будуть хмари.*

В цьому, напевно, правда пташина...

А як же людина? А що ж людина?

Живе на землі. Сама не літає.

А крила має. А крила має!

Вони, ті крила, не з пуху-пір'я,

А з правди, чесноти і довір'я.

У кого – з вірності у коханні.

У кого – з вічного поривання.

У кого – з щирості до роботи.

У кого – з щедрості на турботи.

У кого – з пісні, або з надії,

Або з поезії, або з мрії.

Людина нібито не літає...

А крила має. А крила має!

3. Прочитайте вірш та здійсніть художньо-образний і лексичний аналіз тесту:

ДИВЛЮСЬ Я НА НЕБО ТА ДУМКУ ГАДАЮ...

Дивлюсь я на небо та й думку гадаю:

Чому я не сокіл, чому не літаю,

Чому мені, Боже, ти крилець не дав?

Я б землю покинув і в небо злітав.

Далеко за хмари, подальше од світу,

*Шукать собі долі, на горі привіту
І ласки у зірок, у сонця просить,
У світлі їх яснім все горе втопить.*

*Бо долі ще змалку здаюся я нелюбий,
Я наймит у неї, хлопцюга прибудний;
Чужий я у долі, чужий у людей:
Хіба ж хто кохає нерідних дітей?*

*Кохуюся з лихом, привіту не знаю
І гірко і марно свій вік коротаю,
І в горі спізнав я, що тільки одна –
Далекеє небо – моя сторона.*

*І на світі гірко, як стане ще гірше, –
Я очі на небо, мені веселіше!
Я в думках забуду, що я сирота,
І думка далеко, високо літа.*

*Коли б мені крилля, орлячі ті крилля,
Я б землю покинув і на новосілля
Орлом бистрокрилим у небо польнув
І в хмарах навіки от світу втонув!*

БАЙКИ

1. Прочитайте байку Леоніда Глібова:

МУХА Й БДЖОЛА

Весною Муха-ледащиця

Майнула у садок

*На ряст, на квіти подивиться,
Почуть Зозулин голосок.
От примостилась на красолі
Та й думає про те,
Що як то гарно жити на волі,
Коли усе цвіте.
Сидить, спесиво поглядає,
Що робиться в садку;
Вітрець тихесенько гойдає,
Мов панночку яку...
Побачила Бджолу близенько:
– Добридень! – каже їй. –
Оддиш хоч трохи, моя ненько,
Сідай отут мерцій.
– Та ніколи мені сидіти, –
Одвітує Бджола, –
Вже час до пасіки летіти:
Далеко від села.
– Яка погана, – Муха каже, –
На світі доленька твоя:
Раненько встане, пізно ляже...
Мені б отак – змарніла б я,
За тиждень би головоньку схилила.
Моє життя, голубко мила, –
Талан як слід:
Чи де бенкет, чи де обід,
Або весіллячко, родини, –
Такої гарної години
Ніколи не втеряю я:*

*І їм, і ласую доволі, –
Не те, що клопоти у полі
І праця бідная твоя! –
На річ таку Бджола сказала:
– Нехай воно і так,
Та тільки он що я чувала,
Що Муху зневажає всяк,
Що де ти не поткнешся
Або до страви доторкнешся, –
Тебе ганяють скрізь:
Непрохана не лізь.
– Стару новинку, – каже Муха, –
Десь довелось тобі почути!..
Запевне, дурень дурня слуха...
Велике діло – проженуть!
Не можна в двері –
я в квартиру
Або пролізу в іншу дірку –
І зась усім!
Нехай ся байка мухам буде,
Щоб не сказали часом люди,
Що надокучив їм.*

Завдання:

- Якими людськими рисами наділена Муха, а якими Бджола? Чи мають вони щось спільне? У чому вони протилежні?
- Як змінюється тон Мушиного голосу під кінець байки? Імітуй його, звернувши увагу на розділові знаки (три крапки, тире, знаки оклику).
- Які моменти в байці найбільше сподобалися і чим саме? Чого навчає байка Л. Глібова «Муха й Бджола»?

○ Розгляньте ілюстрацію до байки «Муха й Бджола» і скажіть, чи така кольорова гама постала у вашій уяві під час читання. Якщо ні, то яка? Аргументуйте.

2. Прочитайте байку Леоніда Глібова:

ЩУКА

*На Щуку хтось бомагу в суд подав,
Що буцім би вона такеє виробляла,
Що у ставку ніхто життя не мав
Того заїла в смерть, другого обідрала.
Піймали Щуку молодці
Та в капліці
Гуртом до суду притаскали,
Хоча чуби й мокренькі стали.
На той раз суддями були
Якісь два Осли,
Одна нікчемна Шкапа
Та два стареньких Цапа, –
Усе народ, як бачите, такий
Добрячий та плохий.
За стряпчого, як завжди годиться,
Була приставлена Лисиця...
А чутка у гаю була така,
Що ніби Щука та частенько,
Як тільки зробиться темненько,
Лисиці й шле – то щупачка,
То сотеньку карасиків живеньких
Або лінів гарненьких...
Чи справді так було, чи, може, хто збрехав*

*(Хто ворогів не мав!), –
А все-таки катюзі,
Як кажуть, буде по заслuzі.
Зійшлися судді, стали розбирать:
Коли, і як воно, і що їй присудити?
Як не мудруй, а правди ніде діти.
Кінців не можна поховать...
Не довго думали – рішили –
І Щуку на вербі повісити звеліли.
– Дозвольте і мені, панове, річ держать, –
Тут обізвалася Лисиця. –
Розбійницю таку не так судить годиться:
Щоб більше жаху їй завдать
І щоб усяк боявся так робити,
У річці вражу Щуку утопити!
– Розумна річ! – всі зачали гукать.
Послухали Лисичку
І Щуку кинули – у річку.*

Завдання:

- Якими людськими рисами наділена Щука?
- За що судили Щуку?
- Які моменти в байці вам найбільше сподобалися і чому?
- Чого навчає байка Л. Глібова «Щука»?
- Кому належать останні три рядки байки? Передайте цю настанову своїми словами.
- Розгляньте ілюстрацію до байки «Щука» і скажіть, чи така кольорова гама постала у вашій уяві під час читання. Якщо ні, то яка?

3. Прочитайте байку Леоніда Глібова:

ЛИСИЦЯ-ЖАЛІБНИЦЯ

*У тихому гаю Лисичка щастя мала,
Як у своїм добрі, жила, гуляла;
Ніхто її там не лякав,
І вдень, і ввечері там соловей співав,
І пташки пурхали, зозуленька кувала;
Скрізь зеленіло, все цвіло;
Так гарно, любо там було.
Лисиця так собі казала:
– От де по правді можна жити
І доленьку хвалить,
В добрі кохаться, всіх любити,
Ніколи зла і кривди не чинити! –
Якби ж то правдонька щербата не була,
То, може, й справді б так жила.
Раз на калині недалечке
Угляділа вона гніздечко;
Сиділи пташки там.
– Ох, – каже, – як не гріх котам
Таких малесеньких, безвинних не жаліти!
І їм же хочеться на світі жити...
Ну, вже коти! Десь на лихо вони
Вродились, вражії сини,
Не тільки вдень – вночі поживу бачуть,
Не бачать тільки, як горюють в світі, плачуть...
Зажерливих пройдисвітів таких
Я перевішала б усіх...–
І жалібниця щось сказати ще хотіла,*

*Аж пташки із гнізда додолю якось ляп –
Лисичка зараз хап та хап –
Прехорошенько всіх поїла...
Як жалібно співати почала,
А он на що звела!
Лукавий чоловік словами нас голубить,
Неначе всіх і жалує, і любить,
Для правди, для добра живе,
Як по воді пливе;
А ближче придивись ти –
І видно, що виля хвостом:
Помажу, мов, медком –
Солодше буде з'їсти.*

Завдання

- Якимилюдськими рисами наділена Лисичка?
- Що поганого зробила Лисичка?
- Які моменти в байці тобі найбільше сподобалися і чим саме?
- Чого навчає байка Л. Глібова «Лисиця-жалібниця»?

4. Прочитайте байку Леоніда Глібова:

КВІТИ

*У гарному будинку на вікні
Бриніли Квіти у макітрі;
Тихесенько вони гойдалися на вітрі,
Радіючи весні.
На другому вікні стояли інші Квіти:
З паперу зроблені і шовком перевиті,
На дротяних стебельцях, наче мак, –
Хто йде, дивується усяк...*

*Чого тепер не роблять люде!
Без коней їздять, – ще колись
І не такеє диво буде:
От-от – дивись –
На місяць злізуть панувати
І там почнуть
По-своєму порядкувати,
Ще й земство заведуть...
А поки що – повернем річ на Квіти.
День парний був; у холодку спочити
Ховавсь усяк.
От справжні Квіти кажуть так:
– Ой Вітрику, наш милий друже!
Навій нам дощину мерщій,
Бо душно стало дуже
Скрізь по землі сухій –
А тії, шовком вбрані Квіти,
Сміються з них:
– Кому-кому – ще й вам годити, –
Не бачили дурних!
Навій їм дощину із неба...
Нащо він здавсь, коли його не треба?
Поналива води –
Хоч не ходи.
Не слід їм. Вітре, догоджати,
Бо що вони за Квіти, треба знати?
Ще тиждень поцвітуть,
А потім і посхнуть.
Ось ми не простою красою –*

*Сам бачиш ти –
І літом і зимою
Уміємо цвісти...–
А вітер віє, повіває...
Вже близько хмара... дощик накрапає.
І зразу зашумів –
Долину звеселив...
А тії Квіти, шовком вбрані
Попадали, неначе п'яні, –
Пропала чвань!
Тепер – куди не глянь –
Скрізь по двору їх вітер носить.
Розумному, як кажуть, досить.*

Завдання:

- Якими людськими рисами наділені Квіти?
- Чим відрізняються живі та штучні Квіти?
- Які моменти в байці тобі найбільше сподобалися і чому?
- Чого навчає байка Л. Глібова «Квіти»?

ЛЕГЕНДИ

1. Прочитайте легенду:

ХЛІБ І ЗОЛОТО

Коли ще в Галичі жив король Данило, він мав такого майстра, що робив йому гроші. Той майстер у золоті купався, але волі не мав. Король Данило сам відкривав ту касу, де працював той майстер, замикав його і випускав власноручно, коли треба було майстрові кудись вийти. Він лише один знав про все багатство короля, той майстер.

І так розжився, що не розумів, як так голодним бути. Та й одного разу каже королеві:

– Золото – цар.

А Данило поправляє його:

– Ні, чоловіче, хліб – усьому голова.

– Ні, золото і срібло.

Так вони перечилися, що король обернувся та й пішов геть з майстерні. А другого дня бачить король Данило золотий напис на стіні: «Хліб – болото, а всьому голова – срібло й злото».

Данило нічого не сказав. Але другого дня зранку привів майстра, замкнув його; а тут вістові прилітають – ворог іде. Данило зібрав дружину, вирушають у похід. Поїхав, а про майстра забув, що замкнений. А король видав такий наказ, що ніхто не сміє до каси підходити, інакше смерть.

Минуло кілька місяців. Данило з військом повертається додому, чекає від майстра-золотаря дарунка за перемогу, а того нема. І тут згадав. Зіскакує з коня, біжить до каси, відмикає, а на купі золота лише кістяк з майстра, а на стіні золотом написано: «Срібло, злото – то болото, а хліб – цар».

Отак життя навчило...

Завдання:

- Доберіть прислів'я та приказки до легенди.
- Здійсніть композиційний аналіз тексту.

2. Прочитайте легенду та здійсніть композиційний аналіз тексту:

ЯК МАТИ СТАЛА ЗОЗУЛЕЮ

Були собі чоловік і жінка і мали четверо дітей. Жили вони з риболовлі. Якось чоловік застудився і помер. Жінка сама ловила рибу і годувала дітей.

Та незабаром і вона застудилась і злягла хвора. Лежить у постелі, а дітей і немає чим годувати. Вже й у неї пересохло в горлі, мовила тихо до дітей:

– Діточки, діточки, подайте мені води. Бо не дам собі ради, щоб підвестися самій, а пити так хочеться.

– Нема в хаті води, – одказують діти.

– Візьміть глечик, – каже мати, – підіть до річки та й наберіть води.

Одізвався старший хлопець:

– Я не маю чобіт, нехай іде сестра.

Мати до дочки:

– Піди, доню, принеси мені води.

– Я не маю хустки завинутися. Нехай іде менший.

Просить мати меншого сина:

– Піди, Івасику, принеси мені водички.

– Я не маю в що вдягнутися, – одказує той.

Так ніхто і не приніс хворій матері води.

Пішли діти надвір, граються, а мати в хаті ледве-ледве підводиться з ліжка, обростає пір'ям. А найменший хлопчина саме вбіг у хату, бачить – мати вже стає зозулею, став гукати до брата і сестрички:

– Наша мати стає зозулькою, хоче одлетіти од нас. Скоренько біжімо по воду для неї.

Схватили діти хто що: глечик, кружечку, відро. Всі побігли до річки, набрали води і кричать навперебій:

– Мамочко, мамочко, пий воду.

А мати вже вся обросла пір'ям, стала зозулькою, одлітає од хати:

– Ку-ку, ку-ку... Пі-зно, ді-ти, пі-зно... Ку-ку, ку-ку...

І стала одлітати. А діти за нею бігли, бігли, збиваючи по грудях ноги до крові. І до цих пір у лісах, на полянах стелиться мох з червоними краплинами: то, кажуть, ті краплини крові, що стікали отоді з ніг дитячих.

А мати назавжди одцуралася рідних дітей і донині літає зозулею.

ОПОВІДАННЯ

1. Прочитайте оповідання:

«Як одспіває хурделицями зима, як віддзвонить вона ожеледцем – тоненькою і блискучою, мов кришталь, кригою на кущах та деревах, і сонечко вгріє землю та води, збирається Данило Коряк до лісу, до своєї сторожки. Там він має оберігати од усякої напасти цілий лан лісової розсади: дрібненьких дубків, що недавно ще спали у жолудях, а весною проклюнулися із землі двома-трьома листочками та й пішли в ріст, берізок, в'язків, кленочків, осичок і приземкуватий пухнастих сосонок, схожих на їжаків.

Збирається Данило довго, бо треба йому взяти з собою чимало всякого начиння. А зібравшись, вирушає в дорогу, кликнувши за собою малого, проте бідового песика Кузьку – він-бо справді як той жучок, що живе на колосках, – рудий та криволапий...».

Завдання:

- Чому автор так назвав своє оповідання?
- А як би ви назвали його? Чому?
- Виберіть слова і вирази, які змальовують зовнішність лісника і характеризують його ставлення до природи; опис песика; опис сторожки; опис лісу.
- Ви вже добре знаєте зміст оповідання. Тепер спробуйте його розповістити вербально знамалювати головних героїв.

2. Прочитайте оповідання:

ВІДЛІТАЮТЬ ЖУРАВЛІ

Був ясний осінній день. Тихо надворі, в повітрі пливуть павутинки. В блакитному небі – ключ журавлів. Пролетіли журавлі над селом, потім повернулись, покружляли й знову полетіли. Але за селом, недалеко від лісу, сіли журавлі на землю. Довго сиділи, немов радилися про щось.

Чому це журавлі кружляли над селом, а потім сіли біля лісу? Бо вони вирушають у далеку дорогу. Летять у теплий край. Та хоч і теплий, але чужий. Бо Батьківщина там, де народився, зріс і почав літати. Тож їм і тяжко розлучатися зі своєю вітчизною.

Завдання:

- Відгадайте загадку:

*Біля нашої криниці
Проживає дивна птиця.
Довгоноса, довгошия,
У криниці дзьоба мис.
Набира цебром водицю...
Як зовуть цю дивну птицю?*

- Здійсніть художньо-образний і виконавчий аналіз оповідання.
- Що таке Батьківщина?

3. Прочитайте оповідання. Створіть партитуру тексту:

НА ВУЛИЦІ

Іде дівчинка в школу. Бантики чистенькі, платтячко випрасуване, черевички блищать. Поряд з нею мама, несе їй портфель. А позаду двоє хлопців йдуть, розмовляють.

Перший каже:

– Дивись, яка чепурна дівчинка. Аж глянути любо. Чепуруха!

А другий йому відповідає:

– І зовсім не чепуруха вона.

– Це чому? – Здивувався перший. – Вона ж он яка чистенька.

– А тому, що все за неї мама робить. Навіть портфель їй до школи носить, я щодня бачу. Лінивці охайними не бувають.

Так чи не так?

4. Прочитайте оповідання:

ХЛІБ

Принесли хліб. На столі поклали. Пахучий, теплий ще. Із шкоринкою золотавою. Це від вогню позолота в нього.

Та не тільки від вогню. Золоте зерно на борошно мололи. А зерно в золотому колосі. На стеблині золоченій гойдалося, срібною росою вмивалося. Золоте проміння сонячне в себе увібрало. Від сонця позолота в хліба. Та чи тільки від нього?

Золоті роботящі руки зерно у ріллю посіяли. Урожай доглянули й зібрали. Роботящі руки зерно змололи, хліб спекли. Роботящі руки в дім його принесли, на вишивану скатертину поклали.

І лежить на столі хліб, теплий, пахучий, руками роботящими подарований. Лежить ясний, як сонечко, і ніби промовляє:

– Любіть мене, шануйте, їжте та здоровими будьте.

Певне, чули ви, малята,

Вже не раз такі слова:

«Хліб потрібно шанувати!

Хліб- усьому голова».

Завдання

- Доберіть 10 прислів'їв і приказок до тексту.
- Випишіть метафори, епітети та порівняння. Охарактеризуйте їх.

5. Прочитайте оповідання:

УДОМА КРАЩЕ

Приїхав до Михайлика гість із села- двоюрідний брат Романко. Пішли вони місто оглядати. Показав Михайлик Романкові ляльковий театр, міський парк з фонтанами, цирк, метро. Коли хлоп'ята повернулися, бабуся посадила їх обідати й спитала:

- Ну що, Романку, сподобалось тобі наше місто?
- Сподобалось! – відповів хлопчик. – У вас гарно! Але в селі краще. У нас трактори, комбайни! У лісі ягід, грибів повно...

Бабуся засміялася і сказала:

– Це, Романку, з усіма так. Навіть прислів'я таке є: «У гостях добре, а вдома краще».

Завдання

- Напишіть твір «Моє місто».
- Знайдіть легенду про ваше місто.

6. Прочитайте оповідання:

КОРИСНА ЛЮДИНА

Бабуся і Миколка садили огірки. Миколка тримав на витягнутих долонях мокру ганчірку з пророслим насінням. Бабуся брала звідти по насінинці і клала у борозенку.

Чи то вітер почув, чи хлопчик нахилився над насінням, як раптом почув запах свіжого огірка.

- Таке маленьке, а вже пахне огірками! – здивувався Миколка.
- Завжди видно, що із чого буде, – сказала бабуся. – Я кропиву із грядки вирвала – листочки з копійку, але пальці мені обпекли, сердитий вирізи би бур'ян.

– А видно, яким я буду, коли виросту? – запитав Миколка.

– Звичайно, – усміхнулася бабуся. – Ти у мене помічник. Виростеш і станеш працювитою, корисною країні людиною.

Завдання

1. Підготуйте і прочитайте в особах.
2. Чим сподобалось оповідання? Чим?

КАЗКИ

1. Прочитайте казку і намалюйте до неї ілюстрацію:

ЯК ЦИГАН УЧИВ ПАНСЬКОГО ПСА СЛИВИ ЇСТИ

Був у цигана пес. Пішов циган з ним на базар, купив собі слив, іде і їсть, а пес горі ним підскакує. Котра слива червива, циган кидає псові. А той у повітрі хапає і зразу ковтає. Назустріч іде великий панище і придивляється, як то циганський пес ловко сливи їсть, і думає собі: «Мій і м'ясо не хоче їсти, а цей сливи так смачно їсть». Підходить пан до цигана і каже:

– Скільки ти хочеш, щоб навчив і мого пса сливи їсти?

– Я, паночку, навчу вашого пса сливи їсти за три тисячі корун за науку і п'ять кілограмів слив на кожен день.

Пан погодився на то і мовив:

– П'ять кілограмів слив будуть носити тобі додому щодня, а три тисячі корун дістанеш, як навчиш пса їсти сливи.

Циган привів панського пса до себе додому й запер у кутець. Кинув йому сливу, а той і не подивився на неї. А циган:

– Нічого, прийде час, і ти будеш у повітрі хапати її. Циганові щодня носять панські слуги сливи додому. А він, циганка і циганчата їдять сливи і в ус не дують.

Пройшло три дні. Узяв циган сливу, поніс панському псові й кинув у кутець. Пес сливу понюхав і не їсть. Ліг далі спати. Запер циган кутець і пішов по своїх справах. Через три дні поніс знову сливу псові. Як йому кинув, то пес, що вже не їв шість днів, підійшов, понюхав, узяв у рот і почав чапкати. Циган каже:

– Будеш ти їсти, як проголоднієшся.

Запер циган знову пса. Як просидів дев'ять днів, прийшов циган і як кинув йому сливу, то пес уже почав хапати її і з'їв потроху. Циган кинув другу сливу. А ту вже пес у повітрі зловив. Кинув йому ще п'ять слив і каже:

– Досить тобі, бо наїсиш та ще й захворієш. Запер циган пса знову в кутець на три дні. Як у дванадцять днів поніс йому сливу, то так хапав у повітрі сливу, аж підскакував. Бере циган сливи в кишеню, а пса на ланцюк і веде до пана. А пес такий худий став, лиш кожа та кості, аж світиться. Приводить до пана і все кине півсливи. А пес так підскакує за сливою, аж на дві ноги стає. Привів і каже панові:

– Дивіться, паночку, як ваш пес ловко їсть сливи, набагато ліпше, як мій.

Пан думає, що то лише від цигана так спритно бере. Узяв пан сливу і кидає, а пес хапає в повітрі. Переконався, що пес справді навчився так, як він і хотів. Дав циганові три тисячі корун за науку. Дивиться на пса і каже:

– Який ти дуже худий? – Е, паночку, – мовив циган, – наука легко не приходить. Думаєте, паночку, що як ви вчилися, то були кращі, як цей пес? І ви тоді були худенькі. А тепер он які ви огрядні стали. То так і ваш пес. Віднині буде поправлятися.

Циган узяв гроші і пішов собі додому, посвистуючи. А пан зрадів, що має «ученого» пса.

3. Прочитайте віршовану казку та охарактеризуйте персонажів:

ГОРОБЕЦЬ-МОЛОДЕЦЬ

Як був собі горобець і пішов до билинки: – Поколиши мене, билинко! – Не хочу. – Ну я піду до кози, нехай тебе коза з'їсть! – Козо, козо! Іди билинку гризти! – Нащо гризти? – Не хоче горобця-молодця колихати. – Не хочу. – Ну я піду до вовка, нехай тебе вовк з'їсть! – Вовче, вовче, іди козу їсти. – Нащо їсти? – Не хоче билинку гризти. – Нащо билинку гризти? – Не хоче горобця-молодця колихати. – Не хочу. – Ну я піду до людей, нехай тебе люди вб'ють. – Люди, люди! Ідять вовка бити. – Навіщо вовка бити? – Не хоче козу їсти. – Нащо козу їсти? – Не хоче билинку гризти. – Нащо билинку гризти? – Не хоче горобця-молодця колихати. – Не хочем. – Ну я піду до

вогню, нехай вас вогонь випалить. – Вогонь, вогонь! Іди людей палити. –
Нащо людей палити? – Не хочуть вовка бити. – Навіщо вовка бити? – Не
хоче козу їсти. – Нащо козу їсти? – Не хоче билинку гризти. – Нащо билинку
гризти? – Не хоче горобця-молодця колихати. – Не хочу. – Ну я піду до води,
нехай тебе вода витушить. – Водо, водо! Іди вогонь тушити. – Нащо вогонь
тушити? – Не хоче людей палити. – Нащо людей палити? – Не хочуть вовка
бити. – Навіщо вовка бити? – Не хоче козу їсти. – Нащо козу їсти? – Не
хоче билинку гризти. – Нащо билинку гризти? – Не хоче горобця-молодця
колихати. – Не хочу. – Ну я піду до вола, нехай тебе віл вип'є. – Воле, воле!
Іди воду пити. – Нащо воду пити? – Не хоче вогонь тушити. – Нащо вогонь
тушити? – Не хоче людей палити. – Нащо людей палити? – Не хочуть вовка
бити. – Навіщо вовка бити? – Не хоче козу їсти. – Нащо козу їсти? – Не
хоче билинку гризти. – Нащо билинку гризти? – Не хоче горобця-молодця
колихати. – Не хочу. – Ну я піду до довбні, нехай тебе довбня уб'є. – Довбне,
довбне! Іди вола бити. – Нащо вола бити? – Не хоче воду пити. – Нащо воду
пити? – Не хоче вогонь тушити. – Нащо вогонь тушити? – Не хоче людей
палити. – Нащо людей палити? – Не хочуть вовка бити. – Навіщо вовка
бити? – Не хоче козу їсти. – Нащо козу їсти? – Не хоче билинку гризти. –
Нащо билинку гризти? – Не хоче горобця-молодця колихати. – Ну я піду до
червей, нехай тебе черви поточать. – Черви, черви! Ідїть довбню точити. –
Нащо довбню точити? – Не хоче вола бити. – Нащо вола бити? – Не хоче
воду пити. – Нащо воду пити? – Не хоче вогонь тушити. – Нащо вогонь
тушити? – Не хоче людей палити. – Нащо людей палити? – Не хочуть вовка
бити. – Навіщо вовка бити? – Не хоче козу їсти. – Нащо козу їсти? – Не
хоче билинку гризти. – Нащо билинку гризти? – Не хоче горобця-молодця
колихати. – Не хочем. – Ну я піду до курей, нехай вас кури визбирають. –
Кури, кури! Ідїть червей збирати. – Нащо червей збирати. – Не хочуть
довбню точити. – Нащо довбню точити? – Не хоче вола бити. – Нащо вола
бити? – Не хоче воду пити. – Нащо воду пити? – Не хоче вогонь тушити. –

Нащо вогонь тушити? – Не хоче людей палити. – Нащо людей палити? – Не хочуть вовка бити. – Навіщо вовка бити? – Не хоче козу їсти. – Нащо козу їсти? – Не хоче билинку гризти. – Нащо билинку гризти? – Не хоче горобця-молодця колихати. – Не хочем. – Ну я піду до віришика, нехай вас віришик видавить. – Воршик, воршик! Іди курей давити. – Нащо курей давити? – Не хочуть червей збирати. – Нащо червей збирати. – Не хочуть довбню точити. – Нащо довбню точити? – Не хоче вола бити. – Нащо вола бити? – Не хоче воду пити. – Нащо воду пити? – Не хоче вогонь тушити. – Нащо вогонь тушити? – Не хоче людей палити. – Нащо людей палити? – Не хочуть вовка бити. – Навіщо вовка бити? – Не хоче козу їсти. – Нащо козу їсти? – Не хоче билинку гризти. – Нащо билинку гризти? – Не хоче горобця-молодця колихати. Віришик до курей, кури до червей, черви до довбні, довбня до вола, віл до води, вода до вогня, вогонь до людей, люди до вовка, вовк до кози, коза до билинки, билинка до горобця: – Горобець-молодець, ай-лю-лю! Ай-лю-лю, горобець-молодець!

8. ПИТАННЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Текст. Будова текстів різних стилів.
2. Види тексту.
3. Методи та прийоми опрацювання тексту.
4. Літературознавчий та виконавський аналізи художнього тексту.
5. Партитура тексту.
6. Змістовність мовлення.
7. Правильність та чистота як ознаки культури мовлення.
8. Точність мовлення.
9. Логічність і послідовність як необхідна складова культури мовлення.
10. Багатство мовлення.
11. Доречність (доцільність) комунікації як свідчення загальної вихованості людини.
12. Виразність і образність мовлення молодого педагога.
13. Позамовні засоби спілкування, їх різновиди.
14. Інтонація.
15. Міміка. Вміння керувати мімікою.
16. Жести, їх різновиди та характеристика.
17. Теоретичні засади виразного читання. Вчення К. Станіславського про словесну дію.
18. Характеристика слова і його значення. Поняття „значення слова”. Типи лексичних значень.
19. Словниковий склад української мови. Активна й пасивна лексика. Шари української лексики.
20. Емоційність як комунікативна якість мовлення. Емоційні слова та словосполучення. Їх смислове навантаження.
21. Експресивність мовлення. Тропи. Їх значення в мовленні.

22. Епітет. Функції епітетів у мовленні.
23. Метафора. Типи. Особливості метафори.
24. Персоніфікація. Її стилістична функція в мовленні.
25. Метонімія. Її роль у художній літературі.
26. Синекдоха. Її будова.
27. Літота, гіпербола. Спільне та відмінне.
28. Первинне сприймання твору учнями.
29. Аналіз тексту твору. Підтекст. Складання плану. Читацька партитура.
30. Критерії оцінювання виразного читання.
31. Виразне читання малих жанрів усної народної творчості: прислів'я, приказки, загадки, скоромовки.
32. Епос як своєрідний рід літератури.
33. Жанрове різноманіття епічних творів, їх характеристика.
34. Особливості аналізу, підготовки та власне читання прозових творів.
35. Особливості читання казки у дошкільному навчальному закладі.
36. Казка як літературний жанр.
37. Особливості читання казки у дошкільному навчальному закладі.
38. Типові помилки під час читання прозових творів, робота над ними
39. Лірика як один із родів літератури, його специфіка та ознаки.
40. Класифікація поезії за ідейно-тематичним спрямуванням.
41. Аналіз поетичних текстів і підготовка їх до виразного прочитання.
42. Особливості виразного читання пейзажної лірики.
43. Особливості виразного читання громадянської лірики.
44. Виразне читання інтимної лірики.
45. Особливості виразного читання патріотичної лірики.

46. Типові помилки під час читання поетичних творів, робота над ними.
47. Драма – особливий рід літератури.
48. Комедія та трагедія як різновиди драматичного твору.
49. Специфіка читання драматичних творів.
50. Байка.
51. Особливості опрацювання та виразного читання байки.
52. Підготовка вихователя до виразного читання.
53. Байка. Основні властивості байки як алегорично-епічного твору.
54. Суть моралі. Особливості звучання моралі. Мораль – ідея – підтекст.

9. СЛОВНИК КЛЮЧОВИХ ПОНЯТЬ КУРСУ

Байка– 1. Невеликий, частіше віршований алегоричний твір повчально-гумористичного або сатиричного характеру. 2. Оповідання, дійовими особами якого, поряд з людьми (точніше – схематичними фігурами людей), виступають тварини, рослини, неживі предмети, котрі уособлюють певні ідеї та людські характери.

Білий вірш – неримовані вірші з чіткою внутрішньою метричною структурою, де на місці рими лишається чиста клаузула.

Виразне читання – це мистецтво відтворення думок, почуттів, настроїв, переживань, якими насичено твір. Але художнє читання – це теж майстерність відтворення змісту твору зі сцени.

Герой літературного твору, або Персонаж – 1. Постать людини, зображена письменником у художньому творі, загальна назва будь-якої дійової особи кожного літературного жанру. 2. Олюднені, оживлені образи речей, явищ природи, звірів у казках, байках, притчах та деяких інших жанрах.

Громадянська лірика – умовна назва ліричних творів, в яких актуалізуються соціальні та національні мотиви.

Дикція – чітка, виразна вимова звуків, звукокомплексів, складів, слів. Дикція передбачає артикуляційну точність, внормованість артикуляційної бази, добре активізує процес спілкування, дає змогу зосередитися на змісті, уникнути двозначного розуміння. Дикційна нормативність – важливий компонент культури мови.

Діалог – це обмін висловлюваннями-репліками між адресантом і адресатом.

Драма – 1. Один з основних родів художньої літератури, що зображує дійсність безпосередньо через висловлювання та дії самих персонажів. 2. Один із жанрів драматичного роду, поряд з комедією, трагедією, це п'єса

соціального чи побутового характеру з гострим конфліктом, який розвивається в постійній напрузі.

Драма-фесрія – п'єса з казково-фантастичним сюжетом і персонажами.

Елементи сюжету – це експозиція, зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка, кінцівка, епілог.

Емфатичний наголос – виділення важливої за значенням частини висловлення (групи слів, слова і навіть частини слова) з метою передачі емоційного стану мовця. Найчастіше виявляється своєрідною мелодикою, подовженням наголошеного (іноді ненаголошеного) звука.

Енклітика – слово без наголосу, яке стоїть після слова з наголосом, утворюючи з ним акцентну єдність: *н? ніч, меж? очі, нагор?джений був.*

Епос – один із трьох родів літератури, відмінний за своїми ознаками від лірики та драми. Основа епічного твору – розповідь від автора. Жанр епічної героїчної поеми.

Загадка – це короткий твір, в основі якого лежить дотепне метафоричне запитання, що передбачає відповідь на нього.

Інтенсивність мовлення – сила вимови звуків, слів, мовних тактів, що залежить від амплітуди коливання голосових зв'язок і пов'язана з особливостями мовного дихання, підсиленням чи послабленням видиху (густоти потоку видихової енергії).

Інтимна лірика виражає переживання героя, пов'язані з його особистим життям.

Інтонація – ритмічно-мелодійна особливість мовлення, різні співвідношення кількісної зміни тону, тембру, інтенсивності, довготи звуків, які слугують для передачі змістових і емоційних відмінностей висловлювань. Інтонацію творять: а) підвищення і зниження голосу, б) паузи, в) наголоси (логічні, психологічні, емоційні, ритмічні).

Історична драма – відтворення важливих для народу історичних подій. Головними героями завжди виступають видатні історичні особи.

Казка – один із основних жанрів народної творчості, епічний, розповідний, сюжетний художній твір усного походження про вигадані та фантастичні події.

Комедія – драматичний твір, у якому висміюються якісь недоліки громадського чи побутового життя або негативні риси людського характеру.

Легенда – народна оповідь про життя якоїсь особи чи незвичайну подію, оповита фантастикою, казковістю.

Лірика – 1. Один із трьох родів художньої літератури, в якому навколишня дійсність зображується шляхом передачі почуттів, настроїв, переживань, емоцій ліричного героя чи автора. 2. Певний віршовий твір або сукупність творів.

Ліро-епічний твір – це літературний твір, у якому гармонійно поєднуються зображально-виражальні засоби, притаманні ліриці та епосу, внаслідок чого утворюються якісно нові сполуки (балада, співомовка, поема, роман у віршах).

Літературна мова – це унормована мова суспільного спілкування, зафіксована в писемній та усній практиці. Літературна мова – оброблена та зразкова форма мови етнічного колективу, найдосконаліший різновид загальнонародної мови, сформований на традиції писемної мови й уживаний на цілій мовній території та в основних сферах суспільного життя, а саме: у науці, літературі, мистецтві, у навчальних закладах, у державній адміністрації, армії, спорті та ін.

Літературний жанр – тип літературного твору, один з елементів класифікації літературного матеріалу, позначає літературні твори, які умовно об'єднуються за певною структурою та спільними ознаками зображення дійсності. Наприклад, серед епічних творів найчастіше виділяють такі жанри (види): казка, байка, легенда, оповідання, новела, повість, роман, епопея та

ін.; серед ліричних: ліричний вірш, пісня, елегія, епіграма та ін.; серед драматичних: трагедія, комедія, драма, водевіль, фарс та ін.

Літературний рід – узагальнююче поняття, один з головних елементів систематизації літературного матеріалу, категорія вищого порядку. За родами література поділяється на епос, лірику, драму.

Логічний наголос – важливий складник інтонації. Він використовується свідомо для виділення певного слова, яке адресант вважає найважливішим; логічний наголос впливає на сенс повідомлення.

Мелодика мовлення – основний компонент інтонації. Мелодика організовує фразу, розмежовуючи її на синтагми та ритмічні групи, одночасно пов'язуючи її частини, і розрізняє комунікативні типи висловлювання (запитання, спонукання, розповідь, оклик) і виділяє найважливіший уривок висловлювання; слугує для вираження емоції, модальних відтінків, іронії підтексту. При лінгвістичному аналізі мелодики враховують мелодичні діапазони, інтервали, ступінь підвищення та пониження тону.

Милозвучність (евфонія) – характерна риса українського усного мовлення. Досягається через збалансоване вживання звуків – голосних/приголосних, дзвінких/глухих, м'яких/твердих; текст не повинен бути перевантажений словами, у яких є збіг важких для вимови чи неприємних для слуху звуків, а також словами, однаковими звукокомплексами.

Міф – 1. Форма мислення стародавньої людини. У міфі абстрактні поняття про світ виражаються у вигляді живих істот або навпаки – живі істоти виступають як вищі символи світу. Міф ґрунтується на глибокій вірі в реальність цих істот та їх надприродну силу. 2. Те саме, що легенда, розповідь про богів та героїв.

Мова – основна характерна ознака і символ нації. Мова – це продукт людини (створена людиною), який постійно розвивається й удосконалюється

її носіями. Основна функція мови – бути засобом спілкування, засобом збереження і передачі інформації в часі та просторі. Мова є спільною для всіх її носіїв, вона живе тільки у мовленні. Тобто мова – найважливіший засіб спілкування людей, засіб вираження і передачі думок, почуттів, волевиявлень.

Мовленнєвий такт – частина речення між двома паузами.

Мовлення – це конкретне говоріння, що відбувається в часі й має звукову (зокрема і внутрішнє проговорювання) чи писемну форму. Мова реалізує свою комунікативну та інші функції лише через мовлення, під яким розуміють і сам процес говоріння (мовленнєва діяльність), і його результати (мовленнєві твори). Мовлення активне і динамічне, суб'єктивне, є виявом вільної творчої діяльності індивіда, відображає його компетенцію.

Мовний такт (синтагми) – це звуковий потік мовлення, що членується на групи слів, пов'язаних між собою за змістом, які мають логічний наголос і відокремлюються паузами.

Модуляція – перехід від однієї тональності до іншої (в музиці); зміна тональності, а також зміна сили, висоти і тембру голосу. Як зауважує Леонардо да Вінчі, модуляція – це напрекрасніша з усіх чарівних рис красномовства. Це музика мовлення.

Монолог – це мовлення однієї людини, якому властиві значні за розміром відрізки тексту зі змістовною та структурною завершеністю.

Наголос (акцент) – фонетичне явище, за допомогою якого виділяємо відповідний склад з-посеред інших складів у слові чи певний компонент у реченні. Характер наголосу, його місце, сила пов'язані з ритмом та мелодикою мовлення. Виділення частин слова, певного слова чи вислову може бути за допомогою: зміцнення артикуляційної сили голосу; піднесення висоти тону; сповільненої вимови слова чи фрази та ін.

Нарис – невеликий за обсягом оповідний художньо-публіцистичний твір, у якому зображено дійсні факти, події й конкретних людей.

Новела – невеликий за обсягом прозовий епічний твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом, сконденсованою та яскраво вимальованою дією.

Оповідання – невеликий прозовий твір, сюжет якого заснований на певному епізоді з життя одного персонажа (іноді кількох).

Пауза – перерва у мовному потоці, в артикуляції органів мовлення. У мовленні пауза пов'язана з мовно-комунікативними причинами: закінчення процесу мовлення або певного мовленнєвого відтинка (синтаксична пауза), потребою часу для обдумування, добирання належного слова, фрази (пауза хезитації), для увиразнення, виділення наступного тексту (емфатична пауза), перерва у мовленні з психологічних причин (емотивна (психологічна) пауза). Пауза може бути зумовлена і фізіологічною причиною – потребою зробити вдих (так звана люфт-пауза). За тривалістю здебільшого виділяють три види пауз: короткі, середні й довгі (при докладнішому аналізі – також найкоротші й найдовші).

Пейзаж – один із композиційних компонентів художнього твору: опис природи, будь-якого незамкненого простору зовнішнього світу.

Пейзажна лірика передає роздуми й почуття поета, викликані картинами та явищами природи.

Переказ – подібне до легенди усне оповідання про видатні події минулого, але більш достовірне, ніж легенда.

Повість – епічний прозовий твір (рідше віршований), який характеризується однолінійним сюжетом, а за широтою охоплення життєвих явищ і глибиною їх розкриття посідає проміжне місце між романом та оповіданням.

Поема – ліро-епічний віршований твір, у якому зображені значні події і яскраві характери, а розповідь героїв супроводжується розкриттям авторських переживань і роздумів.

Полілог – це розмова між декількома особами.

Приказка – це образний вислів чи мовний зворот, який влучно характеризує людину, її вчинки, явища життя і т. ін.: *або пан, або пропав*.

Прислів'я – короткий влучний, часто заримований народний вислів повчального змісту.

Притча – короткий фольклорний або літературний розповідний твір повчального характеру, орієнтований переважно на алегоричну форму доведення змісту етичних цінностей буття.

Проза – мовлення не організоване ритмічно; літературний твір або сукупність творів, написаних невіршованою мовою.

Проклітика – слово без наголосу, яке стоїть перед словом з наголосом і прилягає до нього: *по дор?зі, мої син?*.

Просодичні елементи – ритміко-інтонаційні елементи мовлення (мелодика, відносна сила вимови слів та їх частин, співвідношення відрізків мовлення за довготою, загальний темп мовлення, паузи, загальне темброве забарвлення тощо), які організують мовлення, протиставляючи одні частини мовного потоку іншим.

Ритм – закономірне чергування в часі подібних явищ, впорядкований рух. Ритм набуває естетичного значення у художньому мовленні. Він може формуватися за рахунок довгих та коротких складів (античне віршування), за рахунок їх кількості (силабіка), за рахунок принципу наголошеності та ненаголошеності (силабо-тоніка), за рахунок наголосів у вірші (технічне віршування). Прозове мовлення пов'язане з ритмічною основою – вдиханням та видиханням, а також з паузами, які членують мовленнєвий потік на окремі одиниці (такти). Мовні ритми – переривчасті й мінливі – залежать від послідовного чергування в мовленнєвому потоці голосних і приголосних, наголошених і ненаголошених, сильних і слабких складів. Ритм мовлення може бути розміреним, плавним або рвучким, гарячковим, нерівномірним.

Роман – великий за обсягом, складний за будовою прозовий (рідше віршований) епічний твір, у якому життя людей розкривається на тлі історичних або соціально вагомих обставин.

Сила звуку – акустична ознака звука, що залежить від амплітуди коливання пружного тіла, чим більша амплітуда, тим сильніший звук.

Склад – найменша одиниця членування мовлення, що характеризується максимальною артикуляційною і акустичною єдністю звуків, які розташовані в порядку зростання м'язової напруженості й акустичної інтенсивності, має єдину вершину звучності (вона представлена переважно голосним звуком). Розрізняють склади відкриті (закінчуються на голосний: *лі-си*) й закриті (закінчується на приголосний: *нід-пис*), прикриті (які починаються на приголосний: *сон*) й неприкритий (які починаються на голосний: *ось*).

Словесний наголос – наголос, який полягає у виділенні одного складу в слові за допомогою артикуляційних засобів, властивих мові, – посилення м'язової напруженості мовного апарату, збільшення сили видиху, зміни висоти тону, збільшення тривалості звучання. Склад і голосний у складі, на який падає наголос, називається *наголошеним*.

Такт – основна одиниця ритмічно-інтонаційного членування речення, що вимовляється одним безперервним вимовним потоком і виділяються паузами.

Текст – це писемний або усний мовленнєвий масив, що становить лінійнопослідовність висловлень, об'єднаних у тематичну і структурну цілісність. Отже, текст виступає обов'язковим складником комунікативного процесу, допомагає фіксувати, зберігати і передавати інформацію в просторі й часі.

Тембр – якісна ознака звуку, забарвлення, якого надають йому обертони. Тембр залежить від джерела звучання, будови органів мовлення та величини резонаторних порожнин, психічного стану людини, експресивності

мовлення. Темброві особливості дають змогу розрізняти на слух голоси людей, звучання різних інструментів тощо.

Темп – часова характеристика усного мовлення. У це поняття входять: 1) швидкість мовлення загалом, 2) час звучання окремих слів, 3) інтервали і довжина пауз. Темп буває повільний, уповільнений, середній, пришвидшений, швидкий, однак не повинен бути механічним, випадковим. Він є семантично важливим елементом мовлення, засобом розрізнення мовцем важливої / неважливої інформації. Темп мовлення може уповільнюватися та пришвидшуватися навіть у межах одного речення. Уповільнюючи темп, мовці виділяють інформативно важливу частину фрази або слова; переважно вони вимовляються роздільно й чітко. Натомість вставні конструкції, містячи другорядну інформацію, вимовляються швидше, ніж усе речення.

Темпоритм – органічна взаємодія темпу мовлення з ритмом. Темпоритм у мовленні – один із найвпливовіших засобів вияву внутрішньої енергії думки, сили почуття, вольової наснаги. Зміст і сила переживань – основа темпоритму поведінки людини в різних ситуаціях. Внутрішній ритм плину біологічних і психологічних процесів організму й зовнішній темпоритм фізичної дії та темпоритм мови органічно скоординовані (хоч такий зв'язок зовнішньо може бути й контрастним).

Трагедія – драматичний твір, де зображуються нерозв'язні моральні проблеми, що призводять, як правило, до загибелі героя (героїв).

Фонаційне (мовне) дихання – дихання під час мовлення, коли до фізіологічної функції (вводити в організм кисень і забирати вуглекислий газ) приєднується голосова – відбувається голосоутворення. Фонаційне і фізіологічне дихання мають свої особливості. Фізіологічне дихання: людина дихає невимушено, автоматично; вдих за часом дорівнює видиху; елементами дихального процесу є вдих – пауза – вдих. Фонаційне дихання: людина свідомо регулює процес дихання; вдих короткий, швидкий, а видих

повільний; елементами дихального процесу є: вдих – видих йде разом з говорінням – вдих. Час видиху довший, ніж час вдиху.

Фраза – основна одиниця мовлення, фонетично-синтаксична єдність, що має певну синтаксичну структуру, змістову закінченість, інтонаційну оформленість і відділяється від таких же одиниць паузами.

Фразовий наголос – наголос, за допомогою якого виділяються найважливіші за комунікативною метою комплекси.

Художній образ – особлива форма естетичного освоєння світу, при якій зберігається його предметно-чуттєвий характер, його цілісність, життєвість, конкретність, на відміну від наукового пізнання, що подається в формі абстрактних понять.

Чистота мови полягає у тому, щоб 1) вживати нормативні слова, їх форми, словосполучення, дотримуватися норм правильної літературної вимови (орфоепічних норм); 2) без потреби не вживати іноземних слів та висловів; 3) уникати варваризмів, які засмічують мову; 4) позбуватися діалектизмів, які доцільно вживати тільки у відповідних типах літературних творів і в певних життєвих ситуаціях (можна вживати діалектизми, які є назвами специфічних для певного регіону реалій); 5) не вживати жаргонних слів та висловів.

10. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ПАРТИТУРИ ТЕКСТУ

Партитура тексту – підготовлений за допомогою загальноприйнятих знаків запис тексту, призначеного для виголошення. Відзначають словесні наголоси, сильні логічні наголоси, піднесення й спади мелодії, паузи, подають зауваження про темп мовлення, продумано визначаючи загальний інтонаційний малюнок.

Основні партитурні знаки:

- ' – словесний наголос;
- – логічний наголос – норма (суцільна лінія під словом);
- - - – наголос послаблений;
- — — – логічний (чи фразовий) наголос відчутно посилений;
- / – пауза;
- // – пауза середня;
- /// – пауза довга;
- ↗ – підвищення тону (мелодія злету);
- ↘ – зниження тону (мелодія спаду);
- ∪ – мелодійна хвиля, вказує на інтонаційне поєднання слів;
- ..... – уповільнення вимови;
- – пришвидшення розмови;
- ◊ – виділення особливим тоном елементів тексту (наприклад, вставлених конструкцій);
- <<>> – іронічна інтонація;
- ([:]-) – заміна авторських розділових знаків.

11. ОЦІНЮВАННЯ

Розподіл балів за модулями

Таблиця 1.

Модуль 1				Модуль 2 (Модульний контроль)	Сума балів
T1	T2	T3	T4	МКР № 1	
10	10	10	10	60	100

Відповідність набраниху загальному підсумку балів оцінкам за національною шкалою та шкалою ECTS подано у таблиці 2.

Таблиця 2.

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсвої роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	Відмінно	Зараховано
82 – 89	B	Добре	
75 – 81	C		
67 – 74	D	Задовільно	
60 – 66	E		
1 – 59	Fx	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)

12. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання навчальних досягнень студентів з курсу “культура мовлення та виразне читання” здійснюємо за 100 бальною шкалою. Відповідно сюди відносимо: а) оцінювання студента за кожну тему; б) оцінювання індивідуальної та самостійної роботи студента; в) підсумковий контроль.

Оцінювання за тему здійснюємо за 10 – бальною шкалою, враховуючи виконання студентом самостійної роботи із запропонованої теми.

Під час визначення кількості балів за тему керуємось такими критеріями:

1 бал – студент володіє навчальним матеріалом на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів, елементів, об’єктів, що позначаються студентом окремими словами чи реченнями.

2 бали – студент володіє матеріалом на елементарному рівні засвоєння, викладає його уривчастими реченнями, виявляє здатність викласти думку на елементарному рівні

3 бали – студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.

4 бали – студент володіє матеріалом на початковому рівні, значну частину матеріалу відтворює на репродуктивному рівні

5 балів – студент володіє матеріалом на рівні, вищому за початковий, здатний за допомогою викладача логічно відтворити значну його частину.

6 балів – студент може відтворити значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, за допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, порівнювати та робити висновки, виправляти допущені помилки.

7 балів – студент здатний застосовувати вивчений матеріал на рівні стандартних ситуацій, частково контролювати власні навчальні дії, наводити окремі власні приклади на підтвердження певних тверджень.

8 балів – студент вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом учителя, в цілому самостійно застосовувати її на практиці, контролювати власну діяльність, виправляти помилки і добирати аргументи на підтвердження певних думок під керівництвом викладача.

9 балів – студент вільно (самостійно) володіє вивченим обсягом матеріалу і застосовує його на практиці; вільно розв'язує задачі в стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу.

10 балів – студент вільно висловлює власні думки та відчуття, визначає програму особистої пізнавальної діяльності, оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особисту позицію щодо них. Використовує набуті знання і вміння в нестандартних ситуаціях. Виявляє особливі творчі здібності, самостійно розвиває власні обдарування та нахили.

Самостійна робота студентів, як правило, включає опрацювання відповідних завдань і виконання системи творчих вправ. Ефективність самостійної роботи студента оцінюємо на лабораторних заняттях із відповідної теми.

Кількість балів зменшується відповідно до проценту виконання завдань.

Підсумковий контроль здійснюється у формі контрольної модульної роботи. Максимальна кількість балів, що може бути отримана студентами – 60.

Максимальна кількість – 60 балів ставиться в тому випадку, коли студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності в навчальній діяльності, вирішує складні проблемні завдання, вміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати та використовувати інформацію, логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої обдарування і нахили, самостійно виконує 100 % завдань.

Кількість балів зменшується відповідно до проценту виконання завдань.

13. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антисуржик : Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити / [за заг. ред. О. Сербенської]. – Львів, 1994.
2. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо / Б. Д. Антоненко-Давидович. – К : Укр. книгарня, 1997.
3. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення /Н. Д. Бабич. – Львів, 1990.
4. Багмут А. Й. Інтонація як засіб мовної комунікації /А. Й. Багмут, І. В. Борисик, Г. П. Олійник. – К., 1980.
5. Багмут А. Й. Інтонація спонтанного мовлення / А. Й. Багмут , І. В. Борисюк, Г. П. Олійник. – К., 1985.
6. Багмут А. Й. Семантика і інтонація в українській мові / А. Й. Багмут. – К., 1991.
7. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підруч. / Ф. С. Бацевич. – К. : Вид. центр «Академія», 2004.
8. Безпояско О. К. Граматика української мови. Морфологія : [підруч.] / О. К. Безпояско , К. Г. Городенська , В. М. Русанівський. – К. : Либідь, 1993.
9. Бобир О. Етикет учителя : навч.-метод. посіб. / О. Бобир. – К. : Ленвіт, 2004.
10. Бобир О. В. Етикет учителя : навч.-метод. посіб. / О. В. Бобир. – К. : Слово, 2009.
11. Богдан С. К. Мовний етикет українців : традиції і сучасність / С. К. Богдан. – К. : Рідна мова, 1998.
12. Васянович Г. П. Педагогічна етика : навч.-метод. посіб. – Львів : Норма, 2005.
13. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К., Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2005.

14. Винницький В. Українська акцентна система : становлення, розвиток / В. Винницький. – Львів, 2002.
15. Волкотруб Г. Й. Стилїстика ділової мови / Г. Й. Волкотруб. – К. : МАУП, 2002.
16. Волох О. Т. Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика. Орфоепія. Графіка і орфографія. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. Словотвір / О. Т. Волох. – К. : Вища шк., 1986.
17. Гриб В. П. Постановка мовного голосу / В. П. Гриб. – Луцьк, 2001.
18. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення : навч. посіб. для студ. аграрних вищих навч. закладів та коледжів / Т. Б. Гриценко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005.
19. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності : стилїстика та культура мови / С. Я. Єрмоленко. – К. : Довіра, 1999.
20. Іванишин В. Мова і нація / В. Іванишин, Я. Радевич-Винницький. – [Вид. 4-е, доп.]. – Дрогобич, 1994.
21. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови / С. Караванський. – К. : Видавництво «Українська книга», 2004.
22. Караванський С. Російсько-український словник складної лексики / С. Караванський. – Л. : БаК, 2006.
23. Караванський С. Секрети української мови / С. Караванський. – Л. : БаК, 2009.
24. Комарова І. Культура педагогічного спілкування вчителя / І. Комарова // Шлях освіти. – 2001. – № 1.
25. Корніяка О. Мистецтво гречності / О. Корніяка. – К., 1995.
26. Культура фахового мовлення : навч. посіб. / [за ред. Н. Д. Бабич]. – Чернівці : Книги-XXI, 2005.
27. Мацюк З. Українська мова професійного спрямування : навч. посіб. / З. Мацюк, Н. Станкевич. – К. : Каравела, 2008.

28. Мацько Л. І. та ін. Українська мова : посібник / Л. І. Мацько, О.М. Сидоренко. – [2-е вид.] – К. : Либідь, 1996.
29. Мацько Л. І. та ін. Стилїстика української мови : підручник / Л. І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько. – К. : Вища шк., 2003.
30. Мацько Л. І. Культура фахової мови : навч. посібн. / Л. І. Мацько, Л. В. Кравець. – К. : ВЦ «Академія», 2007.
31. Меш Г. Ш. 10 уроків ораторської майстерності тим, хто вчиться виступати публічно / Г. Ш. Меш. – К., 1993.
32. Михайлюк В. О. Українська мова професійного спілкування : навч. посіб. / В. О. Михайлюк. – К. : ВД «Професіонал», 2005.
33. Непийвода Н. Практичний російсько-український словник. Найуживаніші слова і вислови / Н. Непийвода. – К. : Основа, 2000.
34. Огієнко І. Історія української літературної мови / І. Огієнко. – К. : Либідь, 1995.
35. Орфографічний словник української мови / [уклад. Головащук І. С.]. – К., 1994.
36. Орфоепічний словник української мови. – К., 1995.
37. Полюга М. П. Словник антонімів української мови / [за ред. Л. С. Паламарчука]. – К. : Довіра, 1999.
38. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови / О. Д. Пономарів. – К. : Либідь, 1993.
39. Пономарів О. Культура слова : мовностилїстичні поради : навч. посіб. / О. Пономарів. – К. : Либідь, 1999.
40. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування : навч. посіб. / Я. Радевич-Винницький. – К. : Знання, 2006.
41. Ревуцький Д. Живе слово / Ревуцький Д. – Львів, 2001.
42. Русанівський В. М. Історія української літературної мови / Русанівський В. М. – К., 2001.
43. Сагач Г. М. Золотослів : навч. посібн. / Г. М. Сагач. – К., 1993.

44. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навч. посіб. / О. М. Семенов. – К. : «Академвидав», 2010.
45. Сербенська О. Культура усного мовлення : навч. посіб. / О. Сербенська. – К. : Центр навч. літ-ри, 2004.
46. Скіпачевич О. В. Вчимо емоційно правильно сприймати художній текст / О. В. Скіпачевич. // Почат. шк.– 1996. – № 12.
47. Словник труднощів української мови / [за ред. Єрмоленко С. Я.]. – К., 1989.
48. Словник-довідник з культури української мови / [Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак]. – К.: Знання, 2006.
49. Стахів М. Український комунікативний етикет : навч.-метод. посіб. / М. Стахів. – К. : Знання, 2008.
50. Струганець Л. В. Теоретичні основи культури мови : навч. посіб. / Л. В. Струганець. – Тернопіль, 1997.
51. Українська мова : енциклопедія. – К., 2000.
52. Сучасний словник-мінімум іншомовних слів. – К. : Довіра, 2008.
53. Сучасна українська літературна мова : морфологія / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1969.
54. Сучасна українська літературна мова : синтаксис / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1972.
55. Сучасна українська мова / [за ред. М. Я. Плющ]. – К. : Рад. шк., 1994.
56. Сучасна українська літературна мова / [за ред. О. Д. Пономарева]. – К. : Либідь, 1997.
57. Український орфографічний словник : Близько 174 тис. слів / [за ред. В. Г. Скляренка]. – К. : Довіра, 2009.
58. Український правопис : [4-те вид.]. – К. : Наук. думка, 1993. – 236 с.
59. Український правопис / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Інститут української мови. – К. : Наук. думка, 2002.
60. Чак Є. Мовний етикет : «Дорогий друже!», «Бажаю щастя!» / Є. Чак //

Дивослово. – 1998. – № 1.

61. Чак Є. Мовний етикет : «Щасливенько!» / Є. Чак // Дивослово. – 1998. – № 10.

62. Чмут Г. К. Культура спілкування / Чмут Г. К. – Хмельницький, 1996.

63. Ющук І. П. Українська мова/ Ющук І. П. – К. : Либідь, 2003.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

Фенко Марія Ярославівна

Мацюк Зоряна Сергіївна

ВИРАЗНЕ ЧИТАННЯ

Робоча навчальна програма та методичні рекомендації для студентів
спеціальності – початкова освіта

Друкується в авторській редакції